

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СТИЛІСТИЧНО ЗАБАРВЛЕНОЇ ЛЕКСИКИ У СУСПІЛЬНО-НАУКОВОМУ ТЕКСТІ

Кожному слову, яке має значення, властиві різні потенції, які характеризують його як номінативну одиницю і беруть участь у побудові висловлювання. Факт наявності таких різнонаправлених якостей ставить слово в центр мовної системи. Як номінативна одиниця воно має властивість накопичувати і трансформувати в собі усі види контекстного оточення. Ці якості притягуються словом, абстрагуються в ньому, набувають власних якостей, або ж мовних характеристик тих контекстів, де вони функціонують [1; 8],

Суспільно-науковий текст, який має абсолютний антропоцентричний характер, пропонує не тільки адекватну картину світу, але і відображає бачення і розуміння суб"єктивних світів. Вираження оцінки у мові залишається однією із тих лінгвістичних проблем, що є надзвичайно важливою при аналізі ідеологічних текстів. Сприйняття і декодування цих текстів пов"язані з питаннями лексичної прагматики, а також із самою ідеологічною практикою, сучасними суспільними системами і цілою низкою інших екстралінгвістичних факторів.

Характерно, що аналізу підлягають не референти одиниць літературної мови, а сфери наукового спілкування, що значно обмежує галузь соціально маркірованих означень рамками стилю. Поряд з ідеологічно маркірованою лексикою необхідно розглянути також і ті стилістично забарвлені одиниці, які несуть у собі емотивний заряд, збільшують образну силу слова. Нейтральний фон наукового тексту є не останнім чинником більш точного розпізнавання і виділення суб"єктивного характеру оцінки.

Емотивна лексика в різній мірі, залежно від конкретних частин мови, відображає багатокomпонентність ситуації емоційної діяльності. Тому всю емоційно забарвлену лексику можна розглядати з точки зору суб"єктивно-об"єктивних відношень і обставин, які впливають на виникнення і обумовленість емоцій.

Головними лініями контекстуальної конкретизації емоцій будуть ції суб"екта та об"екта. Тут використовуються як первинні, так і вторинні синтаксичні форми, частка останніх тут досить велика: *führender Kopf, alberne Poltron*. Це зумовлено тим, що у мовній системі є тип безособового речення, яке спеціально пристосоване для концентрованого зображення того чи іншого процесу з суб"ектом у додатковій, а не головній формально-синтаксичній позиції. Таким чином, референція, яка відбувається у рамках наукового тексту, актуалізує хід думок автора і тим самим ніби приводить у відповідність хід думок адресата. Відповідно до цього, суб"ектом подібних ментальних операцій може виступати не тільки автор, але й адресат /об"ект/, який при читанні чи усному сприйманні повинен повторити логічні шляхи автора. Цим же, не в останню чергу, пояснюється наявність у науковому контексті множинних та безособових форм. Наприклад, *wir behaupten ... , es läßt sich ... herauslesen*.

Важливим також є значення об"екта – джерела емоції, яка переживається суб"ектом. Об"єктний уточнювач може експліціювати зміст емоційного процесу, який відбувається у суб"єкті, і також може бути спрямований на особу чи предмет емоційного відношення. Широкі можливості авторських інтерпретацій базуються на сполучуваності, нехарактерних для наукового тексту дієслів, які відображають почуття та різний ступінь відношення. До денотатів та процесів *man spürt hier ... , mir scheint ...*

Обставинна конкретизація семантики стилістично забарвлених слів зустрічається значно рідше об"єктної, але її стилістична значимість у тексті велика. Обставини способу дії підкреслюють якісну неповторність емоційних почуттів і широко розрізняються за частинами мови те типом семантики.

Повторна номінація, як і обставинна конкретизація, використовується у тексті для підсилення представлених емоцій. Компонентами номінативних ланцюжків і учасниками повторної номінації можуть бути різні частини мови, незалежно від близькості. Домінуючою при цьому є функція експресивного виділення підкреслення ситуації у тексті: *Und während diese Fragen der Beantwortung harreten, liefen Tausende und aber Tausende davon ganz physisch oder nur im Kopf* [3, 979].

У ролі одного з підвидів емоційної референції можна відзначити номінацію від узагальненої до конкретної: *Im Rahmen dieser Diskussion wird in den letzten Jahren die Frage nach der Rolle der Arbeitslosen oder „neuen Selbständigen“ thematisiert* [4, 40]. Тут перша словесна номінація

Arbeitslosen констатує об'єкт, а друга *neue Selbständige* підкреслює його, а все лексичне оточення характеризує об'єкт за його об'єктною спрямованістю чи обставинними ознаками: *in den letzten Jahren, im Rahmen dieser Diskussion*. Внаслідок цього збагачується палітра емоційних тонів, насичується відтінками, а наявна градація передається вибором із семантичного ряду такого слова, яке найбільш точно передає значення та надає писемному твору емоційного характеру.

Прикладом цього може бути синонімічний ряд: *Aussiedler – Flüchtling – Asylant – Asylbewerber – Asylberechtigte*, в центрі якого стоїть слово *Asylant*. Воно виникло в 70-ті роки і існує тільки в одній німецькомовній країні – ФРН. До речі, його також не було і в колишній НДР. Словотвірний суфікс *-ant* несе у собі явне негативне значення за типами: *Simulant, Querlulant, Kapitulant, Bummelant* та інші.

Неважко помітити, що слово *Asylant* більш негативне та категоричне ніж, наприклад, *Flüchtling*. Альтернатива у слововживанні цього роду є, але ж у державних документах *"Entwurf für ein Gesetz zur Neuregelung des Ausländerrechts"* ми дізнаємося про існування таких груп людей /та й найменувань/ як *Asylbewerber* і *Asylberechtigte*. Цей факт є наочним зразком регламентованого замовлення, а у мовному плані суспільне релевантного слововживання /словотворення/.

У позиції обставин цікавими у стилістичному відношенні виступають фрази, які мають прийменниково-відмінкові сполучення різних типів, чи складного почуття: *Eilbote der Idee, Maßnahme „von oben“*.

Цікавим різновидом експресивного слововживання є трьох- та більш елементні композити, які містять у собі не відкрито висловлене відношення, а графічну суму елементів, яка “звертає увагу” на експресивну забарвленість того чи іншого слова: *Heim-ins-Reich, Du-zu-Du-Verhältnis, Zwei-Drittel-Gesellschaft*. В об'єктній позиції вони діють не як звичайні найменування, а як ті, які дають прагматичний ефект. Порівняємо контекст: *Die Lebenslügestrategie verfährt dabei historisierend, indem ans kleindeutscher Tradition ein neuer Typ vom Heim-ins-Reich-Ansprüchen abgeleitet wird* [5,57].

Аналіз мовного оточення виявляє значні відмінності у семантиці лексичних одиниць. Віртуальне вони досить абстрактно відображають емоції у їх головних, найважливіших ознаках. У мовленні ж спостерігається спроба показати унікальність емоцій, їх індивідуальність. Це досягається, передусім, специфічним заповненням позицій, хронологічної віднесеністю, конкретною філософською /політичною/ концепцією.

Порівняємо словниковий та контекстуальний зміст: словниковий: *Schutz* = *Sicherungs-, Zufluchtsort, Patronat* [6, 1909] та контекстуальний: *Der Westberliner Vorsitzende war bereits im Wahlkampf an Polizeieinsätzen zum „Schutz“ seiner Partei gegen Demonstranten beteiligt* [7, 9]. Нейтральне використання слова зразу втрачається, як тільки воно потрапляє у обмежені контекстуальні рамки.

Розвитку експресивних відтінків у семантиці слова сприяє його метафоризація, яка будується, як правило, на основі образу. Наукова промова, незалежно від її строго регламентованого характеру, теж має такі ознаки як семантична категорія, образність несе у собі єдність протилежних значень. Безперечно, що в основі образного значення повинен бути образ, тобто цілісне, наявне уявлення про реальний об'єкт. Проте не кожне таке уявлення буде образом. Цього потребує номінативна природа слова, коли під словом ми розуміємо цілий клас однорідних речей і коли воно є типізованим уявленням, з яким носії мови співвимірюють об'єкти мовного визначення. У колективній свідомості існують еталони образів, які пов'язані з деякими мотивами, дуже індивідуальними, але жодне з таких уявлень не може бути визнане більш "правдивим" ніж інші.

Властиві науковому стилю оцінно-референтні слова несуть особливе навантаження. Вони є амальгамою значень і цілісною мовною одиницею. Ці слова – прагмеми [2; 19] – отримують особливий зміст тільки у контексті, предметне співвіднесення яких виявляється також у їх місцезнаходженні в тексті. Прагмеми включають у свій основний зміст ті компоненти, які існують лише оказіонально у контексті спілкування. Вони найбільш автономні у комунікативному плані. Ввібравши прагматичну ситуацію у ядро свого лексичного значення, вони можуть використовуватися як закінчені висловлювання: *Gemeinwohl, Bonzokrat, Schokoladenseite*.

Науковий дискурс потребує, певної компресії для промовця і навичок декодування висловлювання. Використання прагмем та інших стилістично забарвлених лексем дозволяє обійтися мінімумом лексичних засобів. Тому синтетизм імпліцитної взаємодії членів речення у сполученні з прагматичною є досить цікавою особливістю наукового тексту, яка, безумовно, заслуговує на окремі вивчення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Шведова Н.Ю. Об активних потенциях, заключенных в слове // Слово в грамматике и словаре. – М.: Наука, 1984. – С. 7-15.

2. Эпштейн М.Н. Идеология и язык // Вопр. языкознания. – 1991. – №6. – С. 19.
3. Gelhausen, U. Ausgegrenzte in der Strategiedebatte der Gewerkschaften // Marxistische Blätter. – 1989. – H.4.
4. Banaschak, M. Dem Volke zugewandt // Einheit. – 1989. – H.4.
5. Jung H.-W. Restrisikomoral // Marxistische Blätter. – 1989. – H.4.
6. Mackensen, L. Deutsches Wörterbuch in 3 Bd. Reinbeck: Rowohlt, 1979.
7. Isensee S. Übergang aus Berlin (West) // Marxistische Blätter. – 1989. – H.9.